

hogy előző kötetéből is egy hosszabb költeménynek csupán lírai-elégikus részletét vette át (Nem is hinnéd). De a versnek csak a hangja ilyen líraian elomló. A költő szavai „mélyhűtöttek”, s a dermedtség, melyből szól, már-már „kozmiikus”.

P. Nagy István verseinek jelzett mozzanataiból építi ki közérzetlíráját, amelyen belül a költő hol önmagára s művére, hol a világra figyel, miközben e kétfelől determinált állapotban, e „lakatlan időben” hontalan marad. A magánélet apró történései, otthonosnak tűnő szigetdarabjai menedéket látszanak nyújtani számára, ám mindez mulékony, megfoghatatlan és szüntelenül változó. Mégis szükséges, hiszen hiányában csak a zilált világ s benne a hangok-beszédek káosza marad (l. Előhívás, avagy egy jelenés töredéke).

Szólni kell még azokról az allúziókról, amelyek e költemények külön rétegét alkotják. P. Nagy a *Köralagútban* költőket idézett meg, költőkhöz címezte verseit. A *Holt idény*-ben is megtaláljuk ezek ikerverseit. A Vers-keringő W. S.-nek találóan idézi fel Weöres Sándor költészetének játékosságát, szürrealizmusát, ráolvasásszerű szólamait. A *Füst Milán!* című is nagyszerűen illeszkedik a megidézett költő eszköztárába, s egyszerre fordítja felénk *Füst* és P. Nagy versvilágát. Mindezeket túl e kötet költeményeiben a versek szövegébe rejtett idézetekkel is találkozunk. Ezek túnyomórészt a kötet önreflexív fvéhez kapcsolódnak, mintegy alátámasztják a versről való gondolkodást, helyenként pedig egy-egy létállapot megfogalmazásaként vonja őket versébe a költő. Ezek a más költőktől való átvételek nem zavaróak, hiszen az idézetek nem hivalkodóak; diszkréten simulnak a versek kontextusába, találó konzekvenciákként vagy épp ellenpontokként hatnak ott, s helyénvalóak. Annak jelei, hogy a vers kereteinek kitágulása következtében a világ dolgaival folytatott kommunikációba a művekkel vagy szerzőikkel folytatott kommunikáció is beletartozik. Mint ahogyan a kortárs lírában és prózában is tapasztalhatjuk. (Legfeljebb következtetlen jelöléssel szemben s a kötet végére hagyott, az olvasást nehezítő jegyzettel szemben akadhatnak fenntartásaink.)

P. Nagy István intellektuális költészete szép és okos olvasmány e „holt idény”-ben (és azon felül is), amikor itteni irodalmunkat szüntelenül megkérdőjelezzük, s amikor úgy tűnik, a világ külső zajai elnyomják a költői szót.

HARKAI VASS Éva

MEGINT ŐSZ VAN

Brasnyó István: *Szokott-e ősz lenni Paraguayban?* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1992

Utolsó prózai munkáinak megírása és megjelentetése óta – gondolok itt elsősorban *Árvaház* című regényére és *Gyöngyéletünk története* című novelláskötetére – Brasnyó István írói hangvétele, mellyel élményeit közvetíti prózai alkotásaiban, mit sem változott. Egy nagyon szomorú s az embert a végsőkig lehangelő világ képe bontakozik ki előttünk új, *Szokott-e ősz lenni Paraguayban?* című regényében is. Regény- és novellahősei, illetve nem egészen meghatározható figurái, így az alakját és lényegét megannyiszor változtató Árvaházi Fiú vagy említett novelláskötetének vágyak és tettek, ősz és tavasz, tanyasi és urbánus világ között hánykódó szereplői, de új regényének narrátor főhőse is minduntalan és végérvényesen elvágyódik ebből a furcsa történésektől, váratlan eseményektől, ki-véhetetlen jelenségektől, érthetetlen félelmektől terhes világból. Ez a vajdasági magyar (s egyáltalán az egész kelet-európai) irodalmat teljes mértékben átható elvágyódásmotívum a regény domináns jegye. Jelenlétére már a mű kérdő mondatlall kifejezett címe is

utal. Paraguayt ebben a kontextusban nem földrajzi tényként, hanem elvonatkoztatott, asszociációs értelmében kell felfognunk. A dél-amerikai ország itt a vágyakozás célja: ismeretlensége és elérhetetlensége révén egy „más”, vonzó világ jelképe, távolság, mely e világi földhözragadságunkból ragad bennünket messzire. Miként a recenzens megállapítja: „Paraguayról voltaképpen szó sincs a regényben. Egyszerűen egy másik kontinenst jelent, egy „álomvidék»-et, melynek nincsenek se határai, se népessége”.

Brasnyó prózai munkáinak másik állandó jellemzője egy különleges, az emberi lélekben lecsapódó, annak állapotát érzékeltető időjárás-motívum. A cím is ezt sugallja: megint őszi van, végeleáthatatlan tél, tikkasztó-lélekölő nyár. Ilyen körülmények közepette az ember minden vágya és bizonytalan akarata felmorzsolódik az „idő hátán”. Ebben a térségben csak vereség terem. „...egyszermind megvertünk e helyre, s esetleges távozásunkkal tovább hurcoljuk a vereségünket” – fogalmazza meg az elbeszélő ezen érzés mibenlétét. „Álomköd”, állapítja meg a mű atmoszférájáról a recenzens: „valami átörhertetlen lebegése a létezésnek”. S a „nincs menekvés” állapotához szinte törvényszerűen az elmúlás, a pusztulás, a leromlás élménye párosul, minek tényeit kíméletlen aprólékosággal ábrázolja az író. Itt nemcsak a menekvés, de a lázadás lehetősége is kizárt, a regénynek szinte minden fejezete, szövegegysége, mondata, szava, az elsőtől az utolsóig ezt sugallja, közli velünk már-már önpusztító őszinteséggel. Még a tehetetlen dühkitörés is (Brasnyó regényeiben, novelláiban érthetetlen cselekedetekben nyilvánul ez meg) csak a képzelet szintjére korlátozódik. Ősz és tavasz, vágyak és tettek, képzelet és való közt áthidalhatatlan a szakadék. Nincs esélyünk a győzelemre.

Ákár a magam jegyzeteit, akár a könyvről íródott recenziókat, ismertetőket tekintem át, szembetűnő, hogy Brasnyó István *Szokott-e ősz lenni Paraguayban?* című regényéről (s ez vonatkozik korábbi prózai munkáira is) nincsenek olvasmányélményeink, csak asszociációink. Mindamellet, hogy nyelvi megformálása, gazdagsága elbűvöl bennünket, tartalmi vonatkozásainak megértése nehéz feladatnak tűnhet. Azonban a modern intellektuális próza egyik jellemzője épp ez: enigmatikus torlaszok az olvasó előtt, melyeknek megoldása, megfejtése révén juthat csak el a mű lényegéig, s a befogadói-intellektuális élményig.

Brasnyó István *Szokott-e ősz lenni Paraguayban?* című regénye olyan modern alkotás, mely nemcsak a műformálás hagyományos eszközeit, a nagyívú mese kialakításának és a lineáris cselekményvezetésnek a módszerét kerüli el – ami a mai modern próza legjellemzőbb formabontó sajátossága, de a lehető legkevesebb, sőt lehetetlenül kevés fogódzót nyújt a befogadó számára a művel való kapcsolatteremtéshez, megismeréséhez, megértéséhez, befogadásához. Pedig a ma leginkább intellektuálisnak nevezett prózati-
pus teljességéhez, miként való létezéséhez is szükség van az olvasóra: befogadói átélésére, közreműködésére, miáltal beleegyezik a mű dekadólásának feltételeibe. A mű belső tartományaiiba csak akkor léphet, ha elfogadja szabályszerűségeit, s ha lehetősége van egy vagy több felfedhető szervező motívum szerint haladni olvasásában. Mindez igen nagy feladatot ró a befogadóra, alkotói hozzáállást követel, de ugyanakkor nagy szabadságot teremt. Probléma csak akkor adódik, amikor az író a modernség, az intellektuális próza fedőneve, fedezéke mögött nem teremt olyan kohéziós erőt, mely egybefogja, művé formálja szövegegységeit, s belső, személyes indítatású élményeiben, mondanivalójában – ha ezt a klasszikus irodalomelméleti fogalmat használjuk – az olvasó nem talál eköztes tudása, valós és intellektuális élményei alapján megfejtethetőt, átélhetőt. Ilyenkor lesz a mű „öntörvényű”, miről elméleteket lehet szerkeszteni, de az igazság csak az, hogy manunkra maradtunk megfejtethetlen enigmáival. Brasnyó István regénye izgalmas, intellektuális kalandokkal kecsegtető, hatalmas, áradó lírai monológ, melyben a külső világ történései redukált formában, tudati átélés alakjában vannak jelen. Azonban egy szét-
hulló, széteső regénykíséret, ha az előbbieken tárgyaltakat vesszük figyelembe. Persze

ez nem jelenti azt, hogy olvashatatlan is. Az olvasók megteremtik a maguk olvasati verzióit, képzelőerejük, s a mű esetleges kitapintható részletei alapján, de áthidalhatatlan szakadék marad mégis az olvasói élmény és az írói szándék között, még akkor is, ha a modern próza jellemző vonása ez: az olvasati többszínűség. És ott vannak Brasnyó korábbi művei, azok átívelő momentumai, a hasznosítható tapasztalatok, a specifikus regényvilágról szerzett korábbi élmények. Am mert kísérletiesen megismétlődnek az új regényben, ki is ábrándíthatják az új élményekre vágyó olvasót.

BENCE Erika

KIRKÉ ÉS EUROSZ SZOLGÁI A BÁCSKAI TÁJON

Topolya mezőváros története (1808–1811). Virág Gábor bevezető tanulmányával és utószavával. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1992

Több szempontból is érdeklődésre számot tartó könyv került a *Topolya mezőváros történetével* az olvasó elé. A cím megtévesztő is lehet, hiszen egy pedánsan időszakokra osztott, hivatalos hangú történeti mű helyett egy zamatos stílusú, szelektív tematikájú, életközelségre hozott szöveget olvashatunk.

Virág Gábor, a szöveg gondozója s a bevezető tanulmány írója így fogalmaz: „A kéziratos mű a történelmi ének kései, elprovinciálizálódott változata; egyrészt a topolyai és európai, elsősorban Napóleon magyarországi »háborúinak« eseményeiről tájékoztat az igazmondás igényével, másrészt – egyes történeteivel – a szórakoztatást szolgálja.”

Az 1808 és 1811 közötti eseményeket felölelő mű szerkezete kettős tagolású. Az első (verses) részben cikkelyekre tagolva adja a fontosnak tartott történéseket, a második (próza formájú) rész a történelmi részekben előforduló ismeretlen fogalmakat, mitológiai alakokat, történeteket stb. magyarázza.

A kiadvány alapos filológiai apparátusú bevezető tanulmánya tartalmazza a történelmi könyvszerkezeti leírását, történetét; a szöveg helyesírására is kitér, stílusát is elemzi – mindezek ellenére egyetlen igazi központi kérdése, problematikája van a szöveggel való foglalkozás minden momentumának; ez a kérdés bukkan elő minden letisztázódó körülmény mögül: ki a topolyai történelmi szerzője?

Virág Gábor kizárásos módszerrel élve, a szöveg felhasználható adatait logikus összefüggésekben szemlélve jut el az egyetlen valószínű feltételezésig, a kántortanító személyéig. Természetesen a szöveg provenienciája, szerzőjének származási helye is fontos megfontolandó elem, amelyek tekintetében különböző belső (nyelvezetre, anyanyelvjárásra stb. következtető) és külső (nyelvi anyagon kívüli) kritériumokra támaszkodhat a kutató. Amint az Utószóból megtudjuk, a megdönthetetlennek látszó bizonyíték is tartogathat meglepetést, illetve újabb talányt, hiszen a történelmi és az újonnan felfedezett könyörgő levél kézírása nem azonos. A megfejtést ezúttal is maga a szöveg tartalmazza, melynek körülményeként bemutatása után Virág Gábor kimondja: a történelmi írója André István, aki az akkor alig négy-öt éves Kray Jánosnak szánja művét.

A bevezető tanulmány egyik fontos elemeként ki kell emelnünk a gyöngyöses–dugonicsi vonalon érkező irodalmi hatás „ürüges kettősség”-nek nevezett alkotói módszerét: a hiteles értesítés mellett ott sorakoznak az antik világ elemei, az irodalmi jártasságról tanúszkodó görög táj rekvizitumai. A hasonlatokban gyakran szerepelnek ilyen elemek, pl. *méreg van a borban, mint Tzirtze poharában; Tsábrádi, a Bíró mint egy Demostenes*; de a